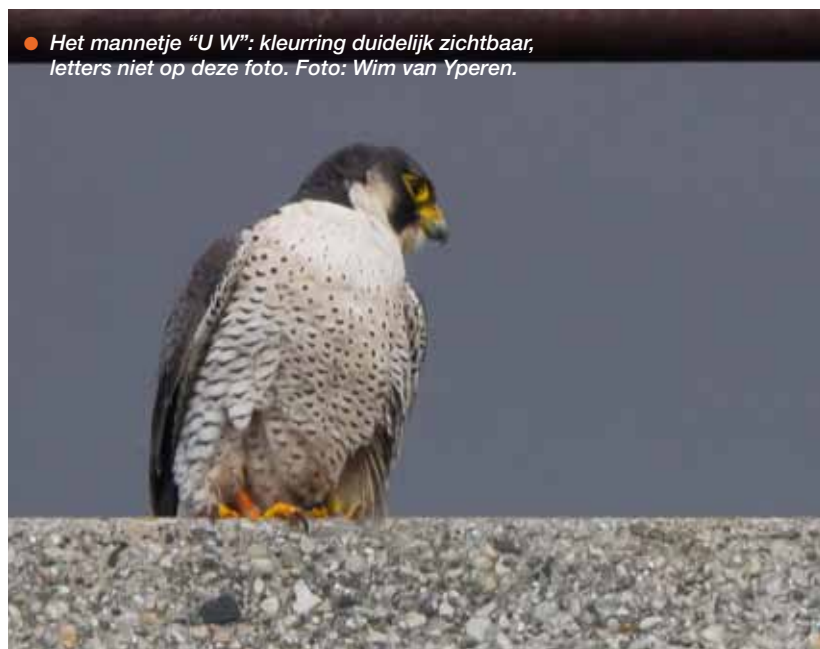

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 12 4 ● 2013

Opkomst van

● Het mannetje "U W": kleuring duidelijk zichtbaar, letters niet op deze foto. Foto: Wim van Yperen.

● Uitzicht over de nestkast op de Wormer straaltoren (gekoppeld aan bliksemafleider!) richting Wormer. Foto: Jos Blakenburg.

De slechtvalk stond bij mij als jonge vogelaar, een jaar of veertig geleden, bovenaan op mijn verlanglijstje van waar te nemen soorten. Weinig kans in die jaren zeventig. Mede door het plaatsen van nestkasten broedt nu alleen al in Noord-Holland 5 tot 10 paar.

Aan de hand van deze roofvogel werd in de zestiger jaren ontdekt hoe schadelijk het gebruik van pesticiden, met name DDT, kon zijn. De stand decimeerde in die tijd en broedgevallen waren op één hand te tellen. Na verbod van DDT is de populatie langzaam gaan herstellen.

Limburg had de primeur

De slechtvalk broedt vanaf 1990 weer jaarlijks in Nederland. Het eerste paar broedde in Maasbracht (Limburg) en was afkomstig uit Duitsland, pas in 1996 volgde het tweede paartje (Geleen). Gestag is daarna het aantal uitgebreid en al snel volgden andere provincies. In 2012 broedde bijna 120 paar in Nederland.

Naar voorbeeld van het Rhurgebied (Duitsland) is de Werkgroep Slechtvalk Nederland (WSN) opgericht en

zijn er nestkasten geplaatst op elektriciteitscentrales en andere hoge gebouwen. De slechtvalk, die van oorsprong graag op hoge plekken, rotsrichels en dergelijke broedt, is tuk op de met grind gevulde kasten. Een aanvliegrooster is wel wenselijk om een goede landing te waarborgen. De 2-5 (meestal 3 of 4) eieren worden in een kuiltje in het grind gelegd. Afhankelijk van de grootte van het legsel komen eieren na een dag of veertig uit. De jongen vliegen na vijf tot zes weken voor het eerst uit, maar hebben nog een maand of twee 'training' van de ouders nodig om zelfstandig te kunnen worden.

Woningnood

Inmiddels is de vraag naar geschikte broedplekken groter dan het aanbod. De kans op succes, na

het plaatsen van een nestkast met het juiste grind, is daardoor bijna gegarandeerd. Door de woningnood gaan ook paartjes broeden in bijvoorbeeld oude kraaiennesten op hoogspanningsmasten, of zomaar op het dak of de rand van een gebouw. Om bestaande kasten wordt tegenwoordig regelmatig gevochten, vaak door de (sterkere) vrouwtjes. Soms wordt een broedend vrouwtje verjaagd door een soortgenote, waarbij eieren en/of jongen meestal niet meer verder verzorgd worden. De knokpartijen, waarbij zelfs de dood van een van de dames kan volgen, leiden ook geregeld tot verstoring van bestaande legfels, waardoor minder jongen groot worden.

Meer kasten op hoge gebouwen zijn eigenlijk wenselijk. Soms voldoet zelfs een bak fijn grind op een luwe plek zoals in 2013 op het dak van het Ziekenhuis Leyenburg (Den Haag) het geval was. Pikant detail is dat het mannetje aldaar in 2011 op de straaltoren in de Waarderpolder te Haarlem, is voorzien van kleuring U W. Een Noord-Hollander dus.

de slechtvalk

in Noord-Holland

● *Vrouwkje slechtvalk.*
Foto: Roely Bos.

De territoria hoeven in feite niet eens ver uit elkaar te liggen. Voedsel, verwilderde stadsduiven en vele andere prooien, genoeg. Een mooi voorbeeld is Amsterdam: nesten op het Afval Energie Bedrijf (AEB), de Hemwegcentrale en een hijskraan op de voormalige Amsterdamse Container Terminal (ACT) langs het Noordzeekanaal, liggen hemelsbreed 4,5 km uit elkaar. Enkele vleugelslagen van elkaar verwijderd voor een slechtvalk.

De ontwikkeling in Noord-Holland

In onze provincie had de Elektriciteitscentrale langs de Hemweg te Amsterdam in 2003 de primeur met twee jongen. Van 2004 tot en met 2007 waren er twee broedparen succesvol: één te IJmuiden en één op de Hemwegcentrale. Veelal door het plaatsen van nestkasten is het aantal daarna snel gestegen. De tabel geeft een overzicht van de aantallen geringde jongen. De seksratio is mooi gelijk. Er waren enkele mislukte broedgevallen door knokkende slechtvalken. In 2011 is het in de Hemwegcentrale helaas

niet gelukt de jongen te ringen. Op de Straaltoren Haarlem liggen in 2013 vier eieren in de kast. Ten tijde van dit artikel is het nog de vraag of deze uitkomen. Op de hijskraan bij de voormalige ACT langs het Noordzeekanaal, is de kast weggehaald. De kranen staan in de verkoop.

In 2012 ondernam ook een broedpaar in Amsterdam Oost een poging in een oud kraaiennest nabij de brug naar IJburg. Helaas mislukte dit (overigens mislukken broedpogingen op andere plaatsen dan in de nestkasten vaker (mededeling Peter van Geneeygen).

Er zijn ook nestkasten die soms al enkele jaren geleden geplaatst zijn, niet succesvol gebleken. Een voorbeeld betreft het ABN AMRO gebouw aan de Zuidas in Amsterdam. Nadat het veel te grove grind werd vervangen was het in 2013 meteen raak en werd er succesvol gebroed met als resultaat vier jongen. Plaatsing van een nestkast, maar ook de juiste vloerbedekking luisteren kennelijk nogal nauw. Dankzij moderne technologie zoals de webcam is in een aantal kasten nauwkeurig te volgen hoe het broeden verloopt. Meest ideaal is een webcam in de kast en een web- ▶

● *Kleurring "O W" om de rechterpoot van een vrouwkje slechtvalk. Een ring van het Vogeltrekstation om de linkerpoot. Foto: Roely Bos.*

● Prooiersten Wormer, spreeuwen en merel. Foto: Jos Blakenburg.

cam gericht op het rooster, om ook prooiaanvoer, paring en gevechten te kunnen volgen. Vogelend Nederland kan meegenieten via internet. Voorbeelden: AEB Amsterdam (www.aebperegrinus.nl), Hemweg-centrale Amsterdam, Watertoren Aalsmeer. Even 'googlen' naar deze plekken en het woord slechtvalk erbij en je kijkt mee in de kast. Drama-tv in optima forma.

Kleurringen

Tot nu toe zijn vrijwel alle in Noord-Holland geboren slechtvalken voorzien van een oranje kleurring met twee letters om de rechterpoot. Daarnaast, volgens protocol van het Nederlands Vogeltrekstation, een ring om de linkerpoot met een unieke 7-cijferige combinatie. De kleurringen kunnen vrij goed afgelezen worden op de webcam, met een telescoop of vanaf met een telelens genomen foto's. Een geweldig voordeel, waardoor we vele terugmeldingen uit alle windstreken krijgen en bijvoorbeeld aan de weet kunnen komen hoe de populatie zich ontwikkelt en wie een paar vormt met wie (vaak jarenlang trouw aan elkaar).

Uitvliegen

Voor de jonge slechtvalken is het uitvliegen een waagstuk. Logisch als je moet uitvliegen van een hoogte van 40-120 meter, vanaf een gebouw met wervelwinden rondom. De jongen zijn nog onbekend met

de vele gevaren. Een van de eerste uitvliegers in Noord-Holland vloog direct door de hete uitstoot van een schoorsteen en werd geroosterd. Onder de Wormer straaltoren lag vorig jaar een gaaf, jong mannetje met een gebroken nek. Waarschijnlijk een misrekening bij de landing hoog op de toren. Windvlaag? Geregeld worden jongen in de buurt van het nest op een wat vreemde plek (levend) teruggevonden, soms op de grond of op een ander gebouw. Meestal helpt het dan om ze in of bij de nestkast terug te zetten. Het is bekend dat zo'n 60-70% van jonge roofvogels sneuvelt in het

lijsterachtigen en gierzwaluwen. Het vrouwtje vangt grotere prooien zoals, duiven, meeuwen en kauwen. In de nestkast en in de omgeving van de kasten zijn veel prooiersten te vinden.

Slechtvalken zijn net als de meeste roofvogels opportunistisch en vangen de ter plekke beschikbare (voorbijvliegende) prooien. In de nestkast Aalsmeer, aan de Westeinderplas, lagen maar liefst zeven koppen van visdiefjes. Waarschijnlijk makkelijk van bovenaf te overrompelen als ze boven het water staan te bidden met de blik naar beneden gericht. IJmuiden laat de nodige trekvogels zien, die de kustlijn volgen, onder andere rosse grutto en waterral. De AEB had een heel divers aanbod, veelal stadsvogels, zoals duif, meeuw, waterhoen, maar ook twee halsbandparkieten. In Haarlem werden in 2013 restanten van een hop gevonden! Wormer leek vorig jaar gespecialiseerd in spreeuwen, en vooral wedstrijdduiven, maar er was ook

Vanwege het grote voedselaanbod, zoals van kauwen, verwilderde stadsduiven en meeuwen, is er in Noord-Holland ruimte genoeg voor meer slechtvalken

eerste jaar. Uitvliegen is een risico. Leren jagen gaat de een ook makkelijker af dan de ander. Op eigen benen staan en de eerste winter door zien te komen is moeilijk.

Prooien

Slechtvalken slaan vrijwel uitsluitend vogels in de vlucht. Het mannetje (gewicht om en nabij de 700 gram) en het vrouwtje (ruim 1000 gram) verschillen nogal in grootte en dat is ook terug te vinden in de prooien, die man en vrouw vangen. Mannetjes vangen meest prooien ter grootte van een spreeuw, zoals

een appelvink. Een onderzoekje naar de duiven leerde ten eerste dat vooral jonge (onervaren) duiven het slachtoffer waren en ten tweede dat de duiven uit alle windstreken, met name Noord-Holland, Zuid-Holland en Friesland kwamen, maar niet uit de Zaanstreek of omgeving. Kennen deze duiven het gevaar op de toren? Of hebben we minder duivenmelkers?

Wintergasten

Onze nestkastbroeders zijn standvogels. Het hele jaar door blijft het territorium bezet. In de winter-

● Jonge slechtvalk, ongeveer 25 dagen oud. Foto: Roely Bos.

● Gesneuveld uitgevlogen jong mannetje. Wormer, 2012. Foto: Jos Blakenburg.

● De straaltoren Haarlem heeft een nestkast op circa 116 meter hoogte. Foto: Jos Blakenburg.

maanden, september tot circa half april, hebben we ook een aantal wintergasten uit het hoge noorden, onder andere uit Scandinavië. Zij bezetten een winterterritorium. Veelal (leve de kleurringen!) blijkt dit een mannetje en een vrouwtje uit verschillende streken in het noorden te betreffen, die samen een winterterritorium bezet houden. In het voorjaar vliegen ze weer terug naar hun eigen broedterritorium om zich te herenigen met hun eigen partner van het jaar daarvoor. Heel vaak zie je in de winter slechtvalken vooral op hoogspanningsmasten zitten. In de winter van 2004 zijn bij een simultaantelling, door de hele Zaanstreek en omstreken twaalf slechtvalken geteld. Gedurende de hele winter 2012-13 zat er op een kerktoeren te Heemskerk een vrouwtje slechtvalk die

het voornamelijk op de plaatselijke kauwen voorzien had (mededeling Tjalling Kampstra). Half april is ze weer vertrokken.

De toekomst

Ondanks de groeiende populatie staat de slechtvalk nog steeds op de Rode Lijst. Het is vooral dankzij inspanningen van vrijwilligers, het plaatsen van nestkasten op hoge gebouwen door de WSN en plaatselijke liefhebbers en vogelwerkgroepen, dat de populatie kan groeien (naast herstel sinds het DDT tijdperk). Misschien wat kunstmatig, maar zo beschermen we wel meer soorten in ons gecultiveerde landschap. Vanwege het grote voedselaanbod, zoals van kauwen, verwilderde stadsduiven en meeuwen, is er in Noord-Holland ruimte genoeg voor meer slechtvalken.

Steeds meer broedparen gaan ook een eigen nestplaats zoeken: op een gebouw of in een oud kraaienest in een hoogspanningsmast of zelfs in een boom (met dank aan de zwarte kraai). Met een toenemende populatiedruk en misschien zelfs een dalende hoeveelheid prooidieren, zal automatisch de groei van de populatie afnemen. De strijd om en bij de nestkasten verstoort broedsels, die daardoor eerder mislukken of minder jongen voortbrengen. Broedgevallen buiten nestkasten mislukken ook vaker door verstoring en minder beschutting. Kortom: er zal een evenwicht komen, maar in Noord-Holland is voorlopig nog wel plaats voor wat kasten en bewoners.

Jos Blakenburg
j.blakenburg@wx.nl

Plaats	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	totaal
M=man V=vrouw	M V	M V	M V	M V	M V	M V	M V	M V	M V	M V	M V	
Hemwegcentrale A'dam	2	1 3	1 2	4	3 1	2 2	4	2 2	niet	mislukt	1 1	31
Ijmuiden		2	1 3	3	1 1	3 1	3 1	1 2	1	1 2	1	27
AEB A'dam						1 2	1 3	mislukt	2	1 2	2 1	15
Straatoren Haarlem						1 2	3 1	2 2	1 2	3	mislukt	17
Straaltoren Wormer							1 1	2 1	2 1	4	1	13
Watertoren Aalsmeer									2 2	1	mislukt	5
Hijskraan A'dam									1	1	kast weg	2
ABN AMRO A'dam											4	4
Totaal M V	2 0	3 3	2 5	4 3	4 2	7 7	12 6	7 7	7 8	7 9	2 7	M=57 V=57
Totaal aantal jongen	2	6	7	7	6	14	18	14	15	16	9	114

● Vanaf 2004 voor het eerst meer dan twintig broedparen en nu, tien jaar later, naderen we de 120.